

УДК 323.213

Карачай В. А.,
м. Київ**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ
ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЗА
ДОПОМОГОЮ ЕЛЕКТРОННОГО ВРЯДУВАННЯ**

У статті проаналізовано теоретичні підходи до визначення електронного врядування та його ролі у процесі демократизації українського суспільства. Через аналіз джерел та літератури визначено стан наукової розробки проблеми демократизації за допомогою інноваційного інструменту інформаційного суспільства електронного врядування.

Ключові слова: інформаційне суспільство, інформаційно-комунікаційні технології, електронне врядування, електронний уряд, демократизація, електронна демократія.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток та поширення інформаційно-комунікаційних технологій (далі ІКТ) спричинили трансформаційний ефект в усіх сферах суспільного життя. У публічному секторі застосування ІКТ відбулося з метою його модернізації та реформування. Саме із проникненням інформаційно-комунікаційних технологій до публічного сектора пов'язують виникнення такого поняття, як «електронне врядування». За допомогою новітніх ІКТ з'явилася можливість підвищити ефективність та результативність діяльності урядових інституцій, вибудувати докорінно нові — технологічно оновлені, сучасні взаємовідносини між урядом, громадянами та бізнесовими структурами, які базуватимуться на нових технологічних досягненнях, довірі, взаємній відповідальності та співпраці. Розв'язання проблем підвищення громадської активності та політичного розвитку України, посилення політичної комунікації та взаємодії між політичними акторами за допомогою системи електронного врядування, соціально-політичні фактори, результати та наслідки впровадження електронного врядування в

Україні для її соціально-політичного життя набувають надзвичайної важливості із розвитком сучасного інформаційного суспільства.

Впровадження електронного врядування сприятиме вдосконаленню державного управління, спрямованого на надання якісних публічних послуг за допомогою ІКТ, та дасть змогу підвищити ефективність діяльності державної влади та сформувати партнерські відносини між усіма суспільними акторами. Іншими словами, імплементація електронного врядування сприятиме підвищенню політичної участі, тобто залученню громадськості до вироблення публічної політики, зробить органи державної влади більш прозорими та відкритими, а отже, надасть перспективи для демократизації суспільства.

В Україні електронне врядування є одним з визначальних факторів і каталізатором адміністративної реформи (що має на меті підвищення ефективності системи публічного управління у державі), трансформаційних перетворень у діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, що сприяє їхній взаємодії із громадянами та власними працівниками. В умовах сучасних трансформаційних процесів, що відбуваються в державному секторі у зв'язку із застосуванням ІКТ, обґрунтованим є інтерес науковців до дослідження проблеми електронного врядування та його впливу на процеси демократизації. Аналіз теоретико-методологічної та джерельної бази дослідження дозволить визначити сутність електронного врядування та встановити його роль у процесі демократизації українського суспільства, з'ясувати стан наукової розробки проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні питання розвитку та поширення електронного врядування та його впливу на процеси демократизації та впровадження електронної демократії є предметом дослідження цілого ряду зарубіжних і вітчизняних вчених. З огляду на проблематику цього дослідження вагомим значення набувають праці провідних науковців, пов'язані як із вивченням електронного врядування та електронного уряду, так і з питаннями розвитку інформаційного суспільства, дослідження електронної демократії, інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів державної влади та реформування державного управління за допомогою електронного врядування. У цьому контексті особливої уваги заслуговують роботи Д. Белла, З. Бжезинського, Ф. Махлупа, М. Кастельса, Е. Масуди, Е. Тоффлера, Т. Вороніної, С. Гнатюка, В. Данільян, С. Здіорука, О. Мельник, у яких досліджується феномен інформаційного суспільства, його становлення, особливості та характеристики.

Інформаційно-аналітичне забезпечення органів державної влади, нові канали надання державних послуг, питання функціонування механізмів державного управління в системі електронного уряду та реформування державного управління за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та електронного врядування, зокрема, було висвітлено у роботах А. Босячки, Г. Гіберт-і-Фонт, Д. Гічоя, Н. Парісона, Ф. Сагафі, С. Сентено, А. Чатфілда, О. Баранова, М. Вершиніна, А. Голубевої, О. Голобуцького, М. Демкової, Д. Дубова, С. Дубової, О. Ємельяненко, П. Клімушина, І. Клименко, І. Коліушко, К. Линьова, В. Лисицького, А. Павроз, А. Семенченко, А. Серенок, Л. Сморгунова, В. Солодова, О. Шевчука. Навколо питання розвитку електронної демократії та електронного голосування, політичної участі та демократизації суспільства зосередили свої наукові інтереси вчені Дж. Браунінг, Л. Гроссман, Д. Зіссіс, С. Кліфт, Т. Лауер, І. Биков, С. Бойчун, С. Бондаренко, М. Вершинін, О. Дубас, М. Карашук, А. Кулік, М. Павлютенкова, Л. Приходько, Н. Ротар, К. Саркісова, В. Труханов.

Мета дослідження. Метою дослідження є визначення стану наукової розробки проблеми демократизації українського суспільства за допомогою електронного врядування через аналіз джерел та літератури.

Результати дослідження. Інформаційно-комунікаційні технології спровокували трансформації у взаємовідносинах між усіма суспільними акторами, а їхнє проникнення у державний сектор пов'язують із появою електронного уряду (з англ. Electronic Government) та електронного врядування (з англ. Electronic Governance) [21, с. 25]. У наукових роботах, присвячених питанням електронного врядування, можна зустріти терміни «електронний уряд» та «електронне врядування», які застосовуються для визначення одних і тих самих понять. Це пов'язано із еволюцією терміна «електронний уряд». На початку виникнення терміна на Заході під «електронним урядом» розуміли футуристичний уряд «електронних громадян», який регулює життя та безпеку мережі в цілому та електронний бізнес зокрема. Згодом, використовуючи цей термін, мали на увазі не тільки «електронний уряд», а й «електронне управління державою», що саме по собі є більш широким поняттям, адже стосується не лише застосування ІКТ в органах виконавчої влади. Таким чином, у роботах багатьох фахівців (зокрема, російські науковці А. Павроз [28], В. Солодов [34], Л. Сморгунов [33] та ін.) зустрічається термін «електронний уряд», хоча він несе у собі зміст терміна «електронного врядування», а не обмежується застосуванням новітніх технологій лише у сфері виконавчої влади.

Електронне врядування покликане зробити публічну адміністрацію більш відкритою та прозорою, заощаджувати часові та матеріальні ресурси, підвищувати якість надання адміністративних послуг, забезпечувати доступ до публічної інформації за допомогою сучасних інформаційних технологій, звільняти службовців від рутинної роботи, деперсоніфікувати взаємовідносини громадян, представників бізнесу у взаєминах із державними чиновниками, створити єдиний «пункт взаємодії» громадян з державними структурами, створити можливість цілодобового отримання адміністративних послуг та, головне, підвищити рівень демократизації суспільства. Отже, електронне врядування в змозі змінити саму природу влади, зробити її більш прозорою та підконтрольною громадськості, воно створює сприятливі умови для нормального розвитку бізнесу, покращення інвестиційного клімату, зростання економіки, а також забезпечує реальну участь громадян у політичних процесах, тобто сприяє демократизації суспільства.

В Україні до затвердження 13 грудня 2010 р. офіційної «Концепції розвитку електронного урядування в Україні», у якій електронне врядування визначається як «... форма організації державного управління, за якого відбувається активна взаємодія органів державної влади та органів місцевого самоврядування, з суспільством, людиною, бізнесом за допомогою інформаційно-комунікативних технологій» [1], єдиного підходу до трактування цього терміна не було. Існували визначення описового характеру, які орієнтувалися на те, які саме зміни відбуваються в суспільстві та певних його структурах, унаслідок впровадження електронного врядування. Інші дефініції окреслювали прикладний аспект поняття і просто перелічували різні застосування складових. Існували також короткі технічні визначення, що акцентували увагу лише на застосованих технологічних рішеннях і специфічних програмних продуктах. Економічні ж дефініції були орієнтовані на максимальну ефективність управління державою тощо. Наявність багатьох визначень одного і того ж поняття було свідченням невизначеності та неоднозначності уявлень про зміст та роль електронного врядування.

Наприклад, «електронне врядування» визначали так: «організація державного управління на основі електронних засобів обробки, передачі та поширення інформації, надання послуг державними органами усіх галузей влади всім категоріям громадян (пенсіонерам, робітникам, бізнесменам, службовцям та ін.) електронними засобами, інформування тими ж засобами населення про роботу державних органів»; «інформаційні технології у державному управлінні»; «держава в мережі»; «метафора, що означає інформаційну взаємодію органів державної влади та суспільства з

використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій»; «трансформовані для урядових і державних організацій ідеї електронного бізнесу, в яких уряд є різновидом корпоративного користувача інформаційних технологій»; «автоматизовані державні служби, основними функціями яких є забезпечення вільного доступу громадян до усієї необхідної державної інформації, збирання податків, реєстрації транспортних засобів і патентів, надання необхідної інформації, укладання угод й оформлення постачань необхідних державному апаратові матеріалів і оснащення тощо» [39]; «процеси публічного волевиявлення, прийняття рішень та надання послуг в політиці, державі та урядуванні з інтенсивним використанням інформаційних технологій» [29]. Недоліками кожної з цих дефініцій є те, що жодна з них не визначає електронне врядування як самостійну ідею комплексної трансформації принципів організації управління державою, натомість, визначає його радше як чергове прикладне рішення чи спосіб модернізації вже існуючих структур і відносин. Крім того, незрозумілим залишається спосіб оцінювання електронного врядування та його можливостей [39].

Базуючись на існуючих дефініціях та концепціях, швейцарські вчені М. Фінгер та Г. Пеко [40, с. 6] виділили три основних підходи до визначення електронного врядування. Згідно із першим електронне врядування ототожнюється лише із задоволенням потреб громадян за допомогою надання послуг через Інтернет. Такий підхід є достатньо обмеженим та характерним для країн, в яких електронне врядування перебуває на початковому етапі розвитку, адже електронне врядування передбачає надання набагато ширших можливостей, аніж надання послуг через Всесвітню мережу. Другий підхід трактує електронне врядування як, власне, процес урядування та взаємодію, тобто як специфічну форму співпраці між громадянами, приватним сектором та державою як у виробленні політики, так і в наданні послуг. Третій — визначає електронне врядування як певний інструмент (чи то для демократизації суспільства, чи, приміром, трансформації публічного сектору тощо). Цей підхід потребує відповідної аргументації, адже не завжди електронне врядування може слугувати, наприклад, інструментом демократизації суспільства, адже в деяких країнах (зокрема, Сінгапур) інформаційно-комунікаційні технології, навпаки, використовуються для посилення контролю громадян з боку держави.

Важливість визначення електронного врядування відповідним чином полягає у тому, що в залежності від трактування цього терміну визначатиметься відповідний шлях реалізації електронного врядування, потребуватимуться певні ресурси, напрацьовуватиметься відповідна

нормативно-правова база. Приміром, ресурси, необхідні для впровадження електронного врядування, різнитимуться в залежності від того, яким чином визначатиметься електронне врядування: чи воно розглядатиметься лише як інструмент надання державних послуг через мережу Інтернет, або ж буде покликане підвищити рівень політичної участі, слугувати новим каналом політичної комунікації тощо. В Україні електронне врядування виступає своєрідним інструментом державного управління, покликаним вирішити серйозні проблем у державному секторі, а саме: закритість адміністративно-бюрократичної системи, низький рівень реагування на швидкі зміни у довіллі, незначний вплив громадськості на діяльність державних установ, надмірне розростання штату апарату державного управління, зволікання та «неповороткий» стиль роботи чиновників, відсутність у них мотивації до роботи, монополія держави у наданні послуг громадянам та у розпорядженні бюджетними коштами й фінансуванні державних програм. Отже, поки що електронне врядування розглядається більше як засіб вирішення проблеми вдосконалення та реформування публічного сектора та надання більш якісних державних послуг громадянам. Проте його розгляд у якості інструменту надання можливостей для розвитку демократичного процесу та посилення підтримки публічної політики передбачатиме відповідні організаційні зміни та необхідність набуття нових навичок та вмій усіма суспільними акторами.

В Україні інтерес до вивчення питань електронного врядування набув розвитку у зв'язку з прогресом ІКТ та їхнім проникненням спочатку до приватного бізнесу, а згодом до державного сектора. Проблема електронного врядування є актуальною та широко досліджуваною у науковому середовищі сучасної України. Різноманітні аспекти цієї проблематики вже вивчено. Зокрема правові аспекти впровадження електронного врядування, дослідження нормативно-правової та інституційної бази електронного врядування, сутність системи електронного врядування, проблеми та перспективи його запровадження, застосування іноземного досвіду в імплементації електронного врядування в Україні та розвитку інформаційного суспільства висвітлено у працях В. Брижко, О. Гальченко [6], О. Голобуцького, О. Шевчука [36, 38], О. Баранова, І. Жилаєва [17], П. Клімушина [21], С. Гнатюка, С. Здіорука [7]. Питання свободи доступу до урядової інформації, правові аспекти проблеми висвітлюють М. Демкова та М. Фігель [10, 12]. О. Старіш, Є. Драп'ятий [35], С. Гнатюк та С. Здіорук [7] присвятили свої наукові праці проблемам розвитку інформаційного суспільства в Україні та

трансформаційному впливові інформаційно-комунікаційних технологій на державу та суспільство.

Проблема забезпечення інформаційної безпеки та подолання «кіберзлочинності» розкрито у роботах В. Цимбалюк, Р. Калюжного, С. Апухтіна [2]. Електронне врядування в контексті вдосконалення системи державного управління досліджено у працях І. Клименко, К. Линьова [20], І. Коліушко [22], Д. Дубова, С. Дубової [16], К. Наумік, О. Черешнюк [25]. Сутність електронної демократії та електронного врядування розкрито в роботах А. Семенченко [32], О. Голобуцького, О. Шевчука [38] та ін. Науковці С. Бондар [5], О. Голобуцький [8], Д. Дубов [16], О. Смельяненко [18], І. Лопушинський [24], Н. Ротар [30], К. Саркісова [31] та ін. інтенсивно досліджують питання електронної демократії та електронного врядування; проблеми та перспективи їхнього розвитку; питання електронної участі в умовах електронної демократизації; електронну демократію як форму політичної комунікації; загрози та перспективи використання ІКТ тощо. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у державному управлінні досліджували І. Гордієнко [9], О. Кондратенко [23] та ін.

Натомість деякі питання залишаються поза увагою науковців. Зокрема в українській науковій думці електронне врядування здебільшого розглядається в рамках вдосконалення системи державного управління, тоді як майже не приділено уваги його тлумаченню в межах інших концепцій та підходів. Маловивченими залишаються питання зв'язку процесу демократизації із впровадженням електронного врядування. Майже не вивчено фактори, що впливають на демократизацію суспільства. Не розвинуте питання оцінювання ефективності впровадження системи електронного врядування, пристосування технологій електронного врядування до українських реалій. Мало дослідженими залишаються питання щодо практичних наслідків впровадження системи електронного врядування для суспільства та проблема мотивації до взаємодії усіх суспільних акторів через систему електронного врядування. Окрім того, проблема демократизації суспільства через технології електронного врядування потребує ґрунтовного вивчення за відсутності достатньої кількості фундаментальних праць з цієї проблематики.

Вагомий внесок у розвиток дослідження проблеми здійснили О. Шевчук та О. Голобуцький [37]. У роботі «Е-Україна» ці фахівці досліджують питання формування та розвитку інформаційного суспільства в Україні. Проаналізовано соціально-психологічні аспекти формування інформаційного суспільства, висвітлено теоретичні основи глобального інформаційного суспільства, зроблено спробу встановити, яку ж схему

економічного розвитку слід обрати Україні з урахуванням нових умов інформаційної епохи. Крім того, досліджуються можливості, обов'язки, права та перспективи інформаційної епохи. Автори доходять висновків, що інформатизація для України є шляхом до економічного добробуту. Вона відбудеться лише за умови, коли кожен громадянин сприйме технології. Автори наголошують на виключній ролі держави у розбудові інформаційного суспільства [37]. Вони вважають, що побудувати інформаційне суспільство можливо лише за наявності виваженої, чіткої стратегії розвитку, системності та цілеспрямованості.

У роботі «Електронний уряд» О. Голобуцький та О. Шевчук [38] надають визначення поняттю електронного уряду як концепції державного управління в інформаційному суспільстві. Розкривають його сутність та можливості для нашої країни. Вони наголошують на необхідності докорінної перебудови внутрішньоурядових процесів та трансформації процесів взаємодії держави і громадян. Зазначають, що електронне врядування активізує розвиток електронної демократії. Обґрунтовують, чому електронне врядування є вигідним для кожного з суспільних секторів.

Значний вклад у розвиток наукової думки з питань електронного врядування зробили М. Демкова [10, 13; 22], І. Коліушко [12; 22], М. Фігель [13; 15], М. Баранов [3], О. Баранов [4; 14; 17]. Цими фахівцями висвітлено різноманітні аспекти проблематики електронного врядування: розвиток інформаційного суспільства; доступ до інформації; здійснено аналіз сучасного стану електронного врядування в Україні; досліджено електронне врядування у якості інструменту підвищення ефективності та прозорості державних органів тощо. Значну кількість наукових робіт присвятив питанням електронного врядування Д. Дубов [16; 19; 26; 27].

Відтак, проблема електронного врядування є широко досліджуваною вітчизняними науковцями. Та попри це, в українській науковій думці здебільшого вивчають соціально-економічні аспекти зазначеної проблематики. Особливу увагу приділено дослідженню питань адміністративної реформи та проблемі підвищення ефективності державного управління, пов'язаної із впровадженням електронного врядування. Натомість політологічні аспекти проблеми імплементації електронного врядування, а саме: використання інформаційно-комунікаційних технологій з метою демократизації українського суспільства, підвищення громадської активності та політичного розвитку України, посилення політичної комунікації та взаємодії між політичними акторами за допомогою системи електронного врядування залишаються недостатньо вивченими.

Висновки. Актуальність питання електронного врядування для України була зумовлена недостатністю вивчення та дослідження особливостей становлення та розвитку електронного врядування в Україні у якості інструменту демократизації суспільства. У свою чергу, необхідність вивчення феномена електронного врядування, спочатку було пов'язано із необхідністю дослідження трансформацій у державному секторі та вивчення умов його пристосування до нових обставин оточуючого середовища, зумовлених стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та їхнім проникненням у державний сектор. Різні аспекти проблеми було висвітлено вітчизняними науковцями, проте в українській науковій думці здебільшого електронне врядування розглядається у якості прикладного аспекту державного управління, інструменту, покликаного покращити систему адміністративного управління. Натомість, такий політологічний аспект питання, як особливості впровадження електронного врядування в Україні у якості інструменту демократизації суспільства, й досі залишається вивченим фрагментарно та потребує подальших наукових досліджень, що дозволить вийти на якісно новий рівень вивчення та осмислення проблеми. Недостатня кількість фундаментальних праць з цієї проблематики залишає питання дискусійним, отже потребує подальшого вивчення.

Література

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 р. № 2250-р «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2250-2010-%D1%80>. — Назва з екрана.
2. Апухтін Сергій. Інформаційна безпека як засіб протидії кіберзлочинності [Електронний ресурс] / Сергій Апухтін. — Режим доступу : <http://www.crimere-search.ru/articles/Apuchtin/>. — Назва з екрана.
3. Баранов Н. А. Электронное правительство в системе административного управления [Электронный ресурс] / Н. А. Баранов. — Режим доступа : http://www.nicbar.narod.ru/adm_sist_lecture11.htm. — Название с экрана.
4. Баранов Олександр. Електронний уряд в Україні? Буде! Коли? [Електронний ресурс] / Олександр Баранов // «Зеркало тижня» № 1. — 04 січня — 18 січня 2002. — Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/elektronniy_uryad. Назва з екрана.
5. Бондар Юрій. Поле битви — інформаційний простір [Електронний ресурс] / Юрій Бондар // Персонал електронний журнал. — 2005. — № 12. — Режим доступу : <http://www.personal.in.ua/article.php?ida>. — Назва з екрана.
6. Інформаційне суспільство : Дефініції: людина, її права, інформація, інформатика, інформатизація, телекомунікації, інтелектуальна власність, ліцензування, сертифікація, економіка, ринок, юриспруденція / [Брижко В. М., Гальченко О. М., Цимбалюк В. С. та ін.]. — К. : Інтергал, 2002. — 220 с.

7. Гнатюк С. Л. Проблеми становлення інформаційного суспільства в Україні / С. Л. Гнатюк, С. І. Здіорук // Стратегічні пріоритети. — 2007. — № 1 (2). — С. 95—101.
8. Голобуцький О. Концепція електронного урядування і сучасні потреби України / О. Голобуцький // Політичний менеджмент. — 2005. — № 5 (14). — С. 75—86.
9. Гордієнко І. В. Інформаційні системи і технології в менеджменті. — К. : КНЕУ, 2003. — 259 с.
10. Демкова М. Електронне урядування — запорука прозорості та ефективності влади / М. Демкова // Юридичний журнал. — № 3 (57). — 2007. — С. 124—126.
11. Демкова М. Інформаційне право: стан та перспективи розвитку в Україні (з круглого столу) / М. Демкова // Право України. — 2004. — № 5. — С. 169—171.
12. Демкова М. Електронне урядування: світовий досвід та українські реалії / М. Демкова, І. Коліушко // Електронне урядування: окремі аспекти становлення. Вісник Програми сприяння Парламенту України. — К., 2002. — С. 33—57.
13. Демкова М. Інформація як основа інформаційного суспільства: визначення поняття та правове регулювання / М. Демкова, М. Фігель // Інформаційне суспільство. Шлях України. — К. : Бібліотека інформаційного суспільства. — 2004. — С. 150—164.
14. Досвід впровадження е-демократії та е-урядування в Україні / [О. І. Архипська, О. А. Баранов, С. В. Дзюба та ін.] ; за ред. С. В. Дзюби. — 2010. — 90 с.
15. Доступ до інформації та електронне урядування / Автори-упорядники М. С. Демкова, М. В. Фігель. — К. : Факт, 2004. — 336 с.
16. Дубов Д. В. Основи електронного урядування. Навчальний посібник / Д. В. Дубов, С. В. Дубова. — К. : Центр навчальної літератури, 2006. — 176 с.
17. Електронне урядування в Україні: аналіз та рекомендації. Результати дослідження / [О. А. Баранов, І. Б. Жилияєв, М. С. Демкова, І. Г. Малокова]. За ред. І. Г. Малокової. — К. : «Поліграф-Плюс», 2007 р. — 254 с.
18. Ємельяненко О. М. Електронний уряд: інноваційні підходи до політики і управління в інформаційному суспільстві. — Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук / О. М. Ємельяненко. — Режим доступу : <http://avtoreferat.net/content/view/74>. — Назва з екрана.
19. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості : аналіт. доп. / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. — К. : НІСД. — 2010. — 64 с.
20. Клименко І. В. Технології електронного урядування / І. Клименко, К. Линьов. — К. : Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2006. — 192 с. — (Серія «Бібліотека молодого державного службовця»).
21. Клімушин П. С. Електронне урядування в інформаційному суспільстві : [монографія] / П. С. Клімушин, А. О. Серенюк. — Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2010. — 312 с.
22. Коліушко І. Б. Електронне урядування — шлях до ефективності та прозорості державного управління / І. Б. Коліушко, М. С. Демкова // Інформаційне суспільство. Шлях України. — К. : Бібліотека інформаційного суспільства. — 2004. — С. 138—143.

23. Кондратенко О. Ю. Інформаційне забезпечення вищих органів державної влади та електронне урядування [Електронний ресурс] / О. Ю. Кондратенко. — Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/.pdf. — Назва з екрана.
24. Лопушинський І. П. Електронна демократія та електронне урядування: досвід США для України [Електронний ресурс] / І. П. Лопушинський. — Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pubupr/2011_2/.pdf. — Назва з екрана.
25. Наумік К. Г. Дослідження галузі електронного урядування в Україні [Електронний ресурс] / К. Г. Наумік, О. В. Черешнюк. — Режим доступу : http://www.spfu.gov.ua/ukr/journal/201105/5_28_31.pdf. — Назва з екрана.
26. Ожеван М. А. Кризи політичних комунікацій у процесі трансформації наддержавних структур / М. А. Ожеван, Д. В. Дубов // Дослідження світової політики : Зб. наук. праць / Ін-т світової економіки і міжнародних відносин НАН України. — К., 2009. — Вип. 47. — С. 167—186.
27. Безпековий вимір міжнародних політичних комунікацій: глобальна криза демократії та культурної ідентичності / М. А. Ожеван, О. А. Скляренко, Д. В. Дубов, В. В. Петров // Україна у системі міжнародної безпеки : Монографія / [За заг. ред. О. С. Власюка] ; Н ПМБ при РНБО України. — К., 2009. — Розд. 2. — С. 507—530.
28. Павроз А. В. Электронное правительство и современные административные реформы [Электронный ресурс] / А. В. Павроз / — Режим доступу : <http://downloads.pavroz.ru/files/pavroze.govisovadminref.pdf>. — Названіе с екрана.
29. Ромашко С. Модель системи електронного урядування в Німеччині (за матеріалами семінару на тему «Електронний уряд» з серії «Наукові бесіди», Берлін. 27 – 29 жовтня 2009 р. [Електронний ресурс] / С. Ромашко. — Режим доступу : <http://www.lvivacademy.com/visnik4/fail/+Romashko.pdf>. — Назва з екрана.
30. Ротар Н. Політична участь громадян України в умовах е-демократизації / Н. Ротар // Політичний менеджмент. — 2006. — № 2 (17). — С. 78—92.
31. Саркісова Катерина. Електронна демократія як форма політичної комунікації в сучасному суспільстві [Електронний ресурс] / Катерина Саркісова. — Режим доступу : <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1532>. — Назва з екрана.
32. Семенченко А. І. Електронне урядування в Україні: проблеми та шляхи вирішення [Електронний ресурс] / А. І. Семенченко. — Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu/2009.pdf. — Назва з екрана.
33. Сморгунов Л. В. Электронное правительство в контексте современных административных реформ / Л. В. Сморгунов // Технологии информационного общества — Интернет и современное общество : труды VI Всероссийской объединенной конференции. СПб., 3–6 ноября 2003 г. СПб., 2003.
34. Солодов В. В. Электронное правительство как инструмент трансформации государственного управления : дис. ... кандидата полит. наук : 23.00.02 / Солодов Владимир Викторович. — М., 2007. — 136 с.
35. Старіш О. Інформаційна політика як основа системи державного управління (до постановки проблеми) / О. Старіш, Є. Драп'ятий // Вибори та демократія. — 2009. — № 1 (19). — С. 65—73.

36. Шевчук О. «Електронна Україна» — на шляху формалізації [Електронний ресурс] / О. Шевчук // Дзеркало тижня 2003.04.05. — Режим доступу : <http://www.zn.kiev.ua/nn/show/438/38155/>. — Назва з екрана.
37. Шевчук О. Б. E-Ukraine. Інформаційне суспільство: бути чи не бути / О. Б. Шевчук, О. П. Голобуцький. — К. : «Атлант UMS», 2001. — 102 с.
38. Шевчук О. Б. Електронний уряд [Текст] / О. Б. Шевчук, О. П. Голобуцький. — К. : «Атлант UMS», 2002. — 173 с.
39. Юлдашев Олексій. Електронне урядування: проблеми і перспективи [Електронний ресурс] / О. Юлдашев // Персонал. — 2007. — № 10. — Режим доступу : <http://www.personal.in.ua/article.php?id=>. — Назва з екрана.
40. Finger M. From e-Government to e-Governance? Towards a model of e-governance / M. Finger, G. Pecoud [Електронний ресурс] // Electronic Journal of e-Government. — 2003. — Vol. 1. — Issue 1. — P. 1-10. — Mode of access : <http://www.ejeg.com/search/index.html?name=authorOrEditor&value=Matthias%20Finger>. — Title from the screen.

В статье проанализированы теоретические подходы к определению электронного управления и его роли в процессе демократизации украинского общества. Посредством анализа источников и литературы определена степень научной разработки проблемы демократизации с помощью инновационного инструмента информационного общества электронного управления.

Ключевые слова: *информационное общество, информационно-коммуникационные технологии, электронное управление, электронное правительство, демократизация, электронная демократия.*

The theoretical approaches for defining the electronic governance and its role in the process of the democratization of the Ukrainian society are analyzed. The situation in the exploring of the current research of the democratization via innovation instrument of the information society electronic governance, is established by the analysis of the sources and literature.

Keywords: *information society, information and communication technologies, electronic governance, electronic government, democratization, electronic democracy.*

Карачай Віолета Анатоліївна — здобувач кафедри політології Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Рецензент: проф. Поліщук І. О.